

Allâh'ın Kıyâmet Günü Sarfinazar Edeceği Kimselere Dair Rivâyetler Üzerine

İrfan ZENGİN*

“On the Narrations Regarding
the Individuals Subject to
Divine Withdrawal of Mercy
on the Day of Judgment”

Abstract: This study offers a comprehensive examination of the ḥadīths concerning Allah’s divine withdrawal of mercy (*naẓrat al-rahma*) from certain individuals on the Day of Judgment, and the consequent divine deprivation (*iqāb al-maḥrūmiyya al-ilāhiyya*). The concept of “withholding the divine gaze” (*ṣarf al-naẓar*) here refers to being excluded from Allah’s mercy and providential favor. The study first analyzes the relevant ḥadīths through both textual (*matn*) and chain-of-transmission (*isnād*) criticism. It then thematically classifies the moral, social, and religious dimensions of this divine penalty by consulting various classical sources. Furthermore, the research highlights how these narrations function as a fundamental guide for preserving the moral and spiritual well-being of society. Ultimately, the study argues that this form of deprivation not only represents a manifestation of divine will but may also serve, when internalized at the level of communal consciousness, as a deterrent and a morally grounded response mechanism in individual and collective ethical behavior.

Citation: İrfan ZENGİN, “Allâh’ın Kıyâmet Günü Sarfinazar Edeceği Kimselere Dair Rivâyetler Üzerine” (in Turkish), *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XXIII/1, 2025, 69-91.

Keywords: Hadith, Nazar, Divine Withdrawal of Mercy, Day of Judgment.

I. Giriş

İslâm inancında kıyâmet günü, ahiret hayatının başlangıcı ve insanların dünyada yaptıkları amellerin hesabını verecekleri büyük bir buluşma anıdır. Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde, bu günün ciddiyetine sıkça vurgu yapılmakta, müminlerin bu güne hazırlıklı olması gerektiği bildirilmekte ve bazı davranışların Allah katında ağır sonuçlara yol açacağı beyan edilmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ‘Allah’ın kıyâmet günü yüzüne bakmayacağı’ kimselerden söz ettiği hadisler, ahlâkî ve sosyal sorumluluk açısından büyük

* Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, KASTAMONU
irfanzengin@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4321-2084

Geliş: 05.06. 2025

Yayın: 30.06.2025

önem taşımaktadır. Bu tür hadisler, sadece uhrevî sonuçları itibarıyla değil, aynı zamanda birey-toplum ilişkilerini düzenleyici işlevleriyle de dikkat çeker. Zira söz konusu kimseler arasında kibirli davranışlarda bulunanlar, malını yalan yere yeminle satanlar, iyiliği başa kakanlar ve sosyal hayattaki güveni zedeleyen diğer ahlâkî zaafılara sahip kişiler yer almaktadır. Bu kişilerin kıyamet gününde ilahî rahmetten mahrum bırakılacakları yönündeki ifadeler, İslâm ahlâkının özünü oluşturan tevâzu, doğruluk, ihlas ve sosyal adalet gibi değerlerin altını çizmektedir. Bu tür hadislerde geçen “Allah’ın bakmaması” ifadesi, zahirî anlamının ötesinde, ilâhî rahmetten uzaklaştırılma ve azâba layık görülme şeklinde yorumlanmıştır. Hadis kaynaklarında yer alan bu rivâyetler, hem ahlâkî hem de sosyal boyutlarıyla bireysel sorumlulukların sınırlarını çizmekte ve mü’minleri bazı büyük günahlardan sakındırmayı hedeflemektedir. Özellikle riyâ, kibir, zulüm, haksız kazanç, yalan yere yemin, cinsel sapkınlıklar, alkol bağımlılığı ve büyük günahlar kapsamında değerlendirilen bazı davranışların bu mahrumiyete sebep olacağı bildirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, sahih hadis kaynaklarında geçen ve “Allah’ın kıyamet günü yüzüne bakmayacağı kimseler” teması etrafında şekillenen rivâyetleri derleyip incelemek; bu rivâyetlerin anlam dünyasını açıklamak ve İslâm ahlâkî ve toplum yapısı üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Böylelikle hem bireysel hem toplumsal düzlemde bu uyarıların ne tür bir bilinç inşa etmeye çalıştığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Zira toplumun ahlâkî dokusundaki bozulma ve değer erozyonuna karşı nebevî bakışın nasıl bir tavır aldığını bilmek, bu erozyonla mücâdele bağlamında bizlere yol gösterecektir. Konu ile ilgili rivâyetlerde ilahî bakıştan (nazar) mahrum bırakma durumunu ifade eden çeşitli kavramlar kullanılmakla birlikte, bunların tamamının incelenmesi bir makalenin kapsamını aşacağından, yalnızca ‘nazar’ (اللَّهُ لَا يَنْظُرُ) kavramı üzerinde odaklanılacaktır. Rivâyetlerde bu kelimenin bağlamsal kullanımları farklılaşsa da, temelde ‘Allah’ın rahmet nazarıyla bakmaması’ anlamındaki إِنَّ / لَا يَنْظُرُ اللَّهُ ifadesi öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle ‘nazar’ kelimesinin anlam katmanlarını özetlemekle başlamak yerinde olacaktır.

II. Nazar Kavramının Semantik Çerçevesi

‘Nazar’ kelimesi, Arapça kökenli olup, ‘ن-ظ-ر’ harflerinden türemiştir. Asıl anlamı ‘gözle bakmak’tır. Bu eylem, Arap dilinde hem fiziki hem de mecâzî anlamları kapsayacak şekilde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Dilbilimsel olarak “نَظَرَ يَنْظُرُ نَظْرًا” şeklinde çekimlenen bu fiil, özünde ‘gözün görme duyusuyla bilinçli bir yönelmesini’ ifade eder. Bu bağlamda, nazar, sadece yüzeysel bir bakış değildir. Nazar aynı zamanda dikkat ve tefekkürle yapılan inceleyici bakışı da kapsar. el-Cevherî’nin tanımı olan “النظر تأمل الشيء بالعين” ifadesi, nazarın anlamının “gözle bir şeyi dikkatle, teemmül ederek inceleme” olduğunu vurgular.¹

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî

Nazar kelimesi Arapçada yalnızca insan ve canlılara yönelik bakış anlamı taşımaz. Aynı zamanda mekânsal ilişki ve karşıtlığı tanımlamak için de kullanılır. Örneğin: “داري تنظر إلى دار فلان” ifadesi, iki evin karşı karşıya durduğunu belirtirken, burada ‘nazar’ kelimesi mekânsal konumlanmayı belirtmek üzere kullanılmıştır. Bu kullanım, kelimenin görme eyleminin ötesinde bir düzen ve ilişki kurma anlamına da işaret eder.²

Kelimenin kökünden türeyen ‘الناظر’ terimi, gözdeki siyah nokta, yani ‘iris’ veya ‘pupilla’ için kullanılır. Buradan hareketle, nazar fiilinin görme organının merkezi işlevine vurgu yaptığı anlaşılır. Diğer taraftan, ‘نظر’ kelimesi Kur’an’da ‘beklemek’ anlamında da yer bulur. Örneğin el-Hadîd suresinde geçen ‘انظرونا’ kelimesinin anlamı: ‘Bizi bekleyin de yetişip nurunuzdan bir parça alalım,’³ şeklinde tercüme edilir. Bu kullanımı, nazarın sadece görme değil, zaman tanımak ve beklemek gibi anlamlarla da ilişkili olduğunu gösterir.

‘Nazar’ kelimesi, somut anlamının ötesinde, insan duygularını ve sosyal ilişkileri belirleyen bir sembolizm taşır. İnsanların bakışları çoğunlukla sevgi, şefkat, ilgi veya tam tersi olarak kıskançlık, kötülük ve nazar (kötü bakış) şeklinde yorumlanır. Bu bağlamda ‘النَّظَرُ’ bazen ‘merhamet, şefkat’ anlamı da kazanır. Kur’an-ı Kerim’de geçen “Allah onlara kıyamet günü bakmayacaktır”⁴ ifadesi, klasik tefsirlerde Allah’ın o kullarına merhamet ve rahmet nazarıyla bakmaması şeklinde yorumlanır. İbnü’l-Esîr’in açıklaması da bu anlayışı destekler. Ona göre, Allah’ın nazarı, dünyadaki insanlar arasındaki sevgi ve ilgiye benzer şekilde iyilik, merhamet ve şefkati içerir. İnsanların güzel suretlere ve servete yönelimiyle mukayese edildiğinde, Allah’ın bakışı bilakis kalbe ve amellere, yani öze ve hakikate yönelir. Bu durumda nazar, yalnızca fiziksel bir bakış eylemi olmayıp aynı zamanda ahlâkî ve manevî bir derinliğe sahiptir.”⁵

Nazardan türeyen ‘inzâr’ terimi, ‘geciktirme ve süre verme’ anlamlarını da içerir. Yani nazar, bazen doğrudan bakış eyleminden ziyade bir tür bekleyiş, gözetim veya gözetici nazar manasına gelir. Bu bağlamda ‘الناظر’ terimi, koruyucu ve gözetleyici anlamlarına da sahiptir.⁶ Buna karşılık ‘النَّظَرُ’ kelimesi bazı kullanımlarda çirkin, kötü, zararlı bakışı belirtir. Hadislerde ve edebî metinlerde ‘نظرة شئعة’ yani ‘çirkin bakış’ ifadesi, özellikle nazarın kötü etkilerini, cini veya kötü enerjiyi kasteder. Bu anlamıyla nazar, bir tür zararlı güç veya hastalık sebebi olarak algılanmıştır.⁷

Sonuç olarak, ‘nazar’ kelimesi Arap dilinde hem somut gözle görme, hem

İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru’s-Sâdir, 1414), 5/215.

² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 5/216.

³ “Kur’ân Yolu” (Erişim 07 Ağustos 2024), el-Hadîd, 57/13.

⁴ “Kur’ân Yolu”, Âl-i İmrân, 3/77.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 5/218.

⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 5/219.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 5/220.

ruhanî ve duygusal bir ‘bakış’, hem de mecazî anlamları kapsayan çok katmanlı bir kavramdır. Nazar kelimesini tam zıttı ise ‘sarfinazar’dır ki, bakmamak, bilinçli olarak görmezden gelmektir. Özellikle tevhid inancında, Allah’ın ‘bakması’ ya da ‘nazar etmesi’, insanların dış görünüşlerine değil, kalplerine ve amellerine bakması şeklinde yorumlanarak, ilahî merhametin ve adâletin derin bir ifadesi olarak değerlendirilir. Bu durumda ‘sarf-ı nazar’ yalnızca Allah’ın kullarına karşı duyduğu ‘kıзма’ veya ‘rahmet nazarıyla bakmama’ olarak değil; bununla birlikte yaratıcının mutlak adaleti ve hikmeti çerçevesinde kullarının iç dünyasına da yöneldiğini göstermektedir. Zira inanan bir kul için Allah’ın nazarından mahrum kalmanın bizzat kendisi ceza gibidir. Bu durumda verilen cezâ somut değil içsel bir ceza olmaktadır.

III. Kur’an’da Allah’ın Kıyamet Günü Yüzüne Bakmayacağını Bildirdiği Kimseler

Kur’an-ı Kerim’de kıyamet gününün, sadece adaletin tecelli edeceği bir hesap günü değil; aynı zamanda ilahî rahmetten mahrum bırakılma ve yüz çevrilme gibi manevî azapların da yaşanacağı bir gün olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda bazı kimselerin Allah tarafından o gün muhatap alınmayacağı bildirilmektedir. Bu ifadeler, sıradan bir ilgisizlikten öte, ilahî gazap ve reddedilmenin en ağır tezâhürleri olarak değerlendirilir.

Bu duruma dair en açık beyanlardan biri “Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedele satanlara gelince, işte onların ahirette hiç nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem veren bir azap vardır,”⁸ ayetidir. Bu ayette yer alan üçlü ifade – Allah’ın konuşmaması, bakmaması ve temize çıkarmaması – bu kişilerin ahiret yurdundaki durumunun tamamen hüsrân ve zillet içinde olacağını gösterir. Söz konusu kimseler, dünya menfaati uğruna Allah’a verdikleri sözü bozanlardır. Burada özellikle yemin ederek haksız kazanç sağlayanlar konu edilse de bu tavrın ilahi hoşnutsuzluklara sebep olacak diğer davranışlar için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Kur’an’ın birçok yerinde bu tür kimselerin, ahirette rahmetten uzak, yüz çevrilmiş, mahcup ve azap içinde kalacakları tasvir edilir. Örneğin “Hayır! Gerçek şu ki, yapıp ettikleri kalplerini kaplayıp karartmıştır. Ve gerçek şu ki onlar, o gün elbette rablerinden mahrum kalacaklardır,”⁹ ayetinde, sürekli günah işleyenlerin kalplerinin paslandığı ve bu yüzden Rablerini göremeyecekleri belirtilir. Bu ayetten de anlaşılabileceği gibi, kıyamet günü hesap meydanında yapayalnız bırakılmak şeklinde ilâhî bir tavır söz konusudur. Bu ruhsal mahrumiyetin bir başka ifadesi de, dünya hayatını oyun ve eğlenceye döndüren, dini hafife alan ve ahiret gerçeğini göz ardı edenler için: “Onlar, bu günlerine ulaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz

⁸ “Kur’ân Yolu”, Âl-i İmrân, 3/77.

⁹ “Kur’ân Yolu”, el-Mu’affâfîn, 83/14–15.

de bugün onları unutturuz,”¹⁰ şeklindeki ilahî uyarıdır. Buradaki ‘unutmak’ ifadesi, Allah hakkında mecazî bir anlatım olup, onları rahmetten ve ilahî ilgiden uzak bırakmak, adeta yok saymak anlamında kullanılmıştır. Bu da, “Allah onlara bakmayacak, konuşmayacak ve temize çıkarmayacak” şeklindeki diğer ayetlerle bütünlük içindedir. Bu ayetlerde Allah’ın lütfuna erişememek, O’nun cemâlini görememek, yüz çevrilmek en büyük azaplardan biri olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Kur’an, kıyâmet gününde Allah’ın bazı insanlara yönelmeyeceğini, onlarla konuşmayacağını ve onları temize çıkarmayacağını bildirmekte; bunun ise söz konusu kimseler için azabın en ağır biçimi, rahmetten tam mahrumiyet anlamına geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

IV. İlâhî Sarfınazar Sebepleri ve Bu Konudaki Rivâyetler

Yukarıdaki başlıkta Allah’ın (c.c.) konu ile ilgili uyarılarına kısaca değindikten sonra söz konusu ifadenin hadis kaynaklarında ne kadar yer aldığını ele alacağız. Öyle ki bu konu Resûlullah’ın hadislerinde daha somut örneklerle açıklanmış, hangi fiil ve davranışların bu ağır ilahî cezaya sebep olacağı ayrıntılarıyla ifade edilmiştir. Rivâyetleri ele alırken, hadis kaynaklarındaki tüm tariklerini değil, mümkün olduğunca sahih kaynaklarda yer alan ve içeriği farklı olan hadisleri toplamaya çalışacağız. Ardından rivâyetlerin sened tahlillerine kısaca değinerek, gerekli kısa açıklamalara yer vereceğiz. Rivâyetin geçtiği kaynak tahkikli ise ve muhakkik tarafından hadisın sıhhati ile ilgili bir görüş aktarılmışsa tekrar ricâl kaynaklarına başvurulmayacaktır.

Bu bölümde, Allah’ın kıyâmet günü yüzlerine bakmayacağı kimselerle ilgili hadisler derlenecek, öte yandan hadislerin içerikleri, sened ve sıhhat durumları yanında, bu rivâyetlerin içtimâî ve ahlâkî yönü de vurgulanacaktır. Zira bu hadislerin birçoğu, bireysel günahların ötesinde, günümüz toplumunun önemli problemlerinden birisi olan ‘hayâ duygusunun yok olmasına’, ‘ahlâkî yapıdaki çözümlere’ ve ‘değer kayıplarına’ karşı uyarı niteliği taşımaktadır.

A. Kibir-Ucb

وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الَّذِي يَجُؤُ ثَوْبُهُ خَيْلَاءً، لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Mâlik bize Abdullah b. Dinar’dan, onun İbn Ömer’den ve Ebû Hüreyre’den ayrı ayrı naklettiği rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Elbisesini kibirlenerek yerde sürüyen (müsbil) kimseye Allah kıyâmet günü bakmaz.”¹¹ Bazı küçük lafız farklılıkları ile birlikte birçok

¹⁰ “Kur’ân Yolu”, el-A’râf, 7/51.

¹¹ Ebû Abdillâh İbn Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*’, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Daru’l-İhyai’t-Türâsîl-Arabî, 1406), “Libas”, 9, 10 (2/914); Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed Ahmed b. Hanbel,

sahih kaynakta yer almış, isnâdı sahih bir hadistir. Elbisesini kibirle sarkıtan kimse için bazı rivâyetlerde ‘مُسْبِلٌ’ kelimesi kullanılmıştır. ‘İsbâl bir şeyi salmak, sarkıtmak anlamındadır. Kadının eteğini sarkıtması, atın kuyruğunu salması gibi. Sebele kaba ketenden yapılmış elbisedir.’¹²

وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ عَنِ الْإِزَارِ، فَقَالَ: أَنَا أَخْبَرْتُكَ بِعَلَمٍ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ، لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ، مَا أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فِي النَّارِ، مَا أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فِي النَّارِ، لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا.

Mâlik bize Alâ b. Abdurrahman’dan, o babasından nakletti: Babası Ebû Said’e izâr (ölçüsü) hakkında sordu. Ebû Said el-Hudrî ise: “Sana bir ilim haber vereyim mi? Ben, Resûlullah’ı (s.a.v.) şöyle derken işittim: “Müminin izârı (el-bisesi) baldırlarının yarısına kadar olmalıdır. Topuklarla baldır arası kısımda olmasında bir sakınca yoktur. Ancak bunun altına (ka’beyn/ ayak bileği kemikleri altına) sarkıtılan kısım ateştedir,”¹³ ifadeleriyle bunun ölçüsünü açıklayan bir rivâyet nakletmiştir. İbn Mâce rivâyetinde ise ‘topukların altı/daha aşağısı ateştedir,’¹⁴ şeklinde açık bir ifade kullanılmıştır. Rivâyet hasendir.

Rivâyetlerden bazılarında kibir için بَطَر (batar) kelimesi kullanılmıştır. Diğer bazı rivâyetlerde ise حِيَاء (huyelâ) kullanılmıştır. بَطَر ‘Batar’ nimete karşı azgınlık ve taşkınlık içinde olmaktır. Bu kelimenin açıklaması için ‘سِدَّةُ الْمَرْحِ’ ‘aşırı şımarıklık’ hali denilmiştir. Nimet karşısında azgınlık ve servetle şımarma durumu için bu kelime kullanılır. Hadiste: ‘الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ’ ‘Kibir, hakkı inkâr etmek ve insanları küçümsemektir.’ denilmiştir. İlahi kızgınlığı çekmesinin sebebi hak karşısında, kibirlenip onu kabul etmemek; yani Allah’ın hak

Müsnedü’l İmam Ahmed b. Hanbel (Müessesetü’r-Risâle, 1421), 9/167 (No. 5188), 9/277 (No. 5377); 9/321 (No. 5439); 9/332 (No. 5460); 10/56 (No. 5776); 15/79 (No. 9155); 15/175 (No. 9305); 15/342 (No. 9555); 16/74 (No. 10023); Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî Buhârî, *el-Câmi’u’l-müsnedü’s-sahihi’l-muhtasar min umûri resûlillâhi ve sünenihî ve eyyâmihî*, thk. Muhammed Zühreir. Nâsiru’n-Nâsir (Beyrut: Dâru’t-Tavku’n-Necât, 1422), “Libas”, 1 (No. 5783, 5788); Ebu’l-Hasen el-Kuşeyrî en-Nisâbüri Müslim, *Sahihi-i Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Matbaatü İsa el-Bâbî, 1374), “Libas”, 42 (3/1651); 43 (3/1652); 46 (3/1653); Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, thk. Şuayb el-Arnaût - Muhammed Kâmil Karabelli (Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 1430), “Libâs”, 6 (No. 3569); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) Tirmizî, *Süneni Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395), “Libas”, 8 (No. 1730).

¹² İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 11/321.

¹³ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta’*, “Libâs”, 12 (2/914); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17/52 (No. 11010); İbn Mâce, *Sünen*, “Libâs”, 8 (No. 3573); Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Hasen Abdülmun’im Şelbî (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421), “Zinet”, 103 (No. 9631, 9632).

¹⁴ İbn Mâce, *Sünen*, “Libâs”, 8 (No. 3574).

kıldığı şeyi bâtil saymaktır.¹⁵ Ayet-i kerimede ‘وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَوِيَّةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا’ ‘Oysa biz, bolluk içinde azmış nice şehir halkını helâk etmişizdir,’¹⁶ denilirken azmak ve şıarmak anlamında kullanılmıştır. Diğer kelime ‘الْحَيَلَاءُ (hiyelâ) ise ذُو خَال (zû hâl) yani ‘kibirli’ kelimesiyle aynı köktendir.’¹⁷ İnsanlara karşı kendisini üstün gören kişi için kullanılır. Sahih hadis kaynaklarında geçmese de isnadı sahih olan bir hadiste Câbir b. Abdullah Resûlullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir. ‘Kibirlilerden bazıları vardır ki Allah onları sever. Bunlar sadakada kibirlenenler ve harbde kibirlenenlerdir.’¹⁸

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الَّذِي يَجُرُّ تَوْبَهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ نَافِعٌ: فَأَنْبِئْتُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ: فَكَيْفَ بِنَا؟، قَالَ: "شَبْرًا"، قَالَتْ: إِذْنٌ تَبْدُو أَقْدَامُنَا، قَالَ: ذِرَاعًا لَا تَرْدُنَّ عَلَيْهِ.

Rivâyetin kadınları ilgilendiren kısmını ise mü'minlerin annesi Ümmü Seleme (r.a.) açıklamıştır. Nâfi'nin rivâyet ettiğine göre Ümmü Seleme (r.a.) ‘el-bisenin kumaşının uzatılmaması’ hadisini duyunca şöyle demiştir: Ey Allah’ın Resülü! ‘Peki ya biz kadınlar ne yapacağız?’ Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Bir karış (uzatabilirsiniz).’ Ümmü Seleme dedi ki: ‘O zaman ayaklarımız görünür!’ Bunun üzerine şöyle buyurdu: “Bir arşın kadar (uzatın), ama daha fazla değil.”¹⁹ Görüldüğü gibi rivâyette kumaşın ölçüsünden çok neden uzatıldığı konusuna dikkat çekilmektedir. Zira kibir şeytan özelliğidir. Hz. Ebubekir de bu hadisi duyunca Resûlullah’a (s.a.v.): “Elbisemin bir tarafı kendiliğinden sarkıyor, sürekli düzeltmem gerekiyor” diyerek, bu durumda kendisinin de kibirlenmiş sayılıp sayılmayacağını sormuş; Resûlullah (s.a.v.) ise ona ‘Sen bunu kibirle yapanlardan değilsin’²⁰ cevabını vermiştir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْادٍ، قَالَ: كَانَ مَرْوَانُ يَسْتَحْلِفُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَلَى الْمَدِينَةِ فَكَانَ إِذَا رَأَى إِنْسَانًا يَجُرُّ إِزَارَهُ ضَرْبَ بَرَجْلِهِ، وَيَقُولُ: قَدْ جَاءَ الْأَمِيرُ، قَدْ جَاءَ الْأَمِيرُ، ثُمَّ يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا.

Muhammed b. Beşşâr bize Muhammed’den, o Şu’be’den, o Muhammed b.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 4/68-69.

¹⁶ “Kur’ân Yolu”, el-Kasas, 28/58.

¹⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 11/226-228.

¹⁸ Ebû İshâk Fezârî, *Kitâbü’s-Siyer*, thk. Fâruk Hammâde (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1987), 213 (No. 328).

¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/73 (No. 4489); Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, “Zinet”, 105 (No. 9651).

²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9/254.

Ziyâd'dan rivâyet etti: Mervan (Medine valisi iken), Ebû Hüreyre'yi (r.a.) yerine vekil bırakırdı. Ebû Hüreyre, elbisesini (kibirle) yerde sürüyen birini gördüğünde ayağıyla vurur ve şöyle derdi: 'Emir (vali) geldi! Emir (vali) geldi!' Sonra eklerdi: 'Ebu'l-Kâsım (Peygamber) (s.a.v.) şöyle buyurdu: 'Allah, kibirlenerek eteğini yerde sürüyene (rahmet nazarıyla) bakmaz.'²¹ Rivâyetin anlamı bu şekliyle biraz kapalı görünmektedir. Diğer bazı rivâyetlere bakılınca 'Ebû Hüreyre'nin Basra valisi olduğu' ve 'ayağını yere vurduğu'²² ayrıntıları geçmektedir. Bu durumda onun, karşıdaki kişinin dikkatini çekmek için ayağını yere vurduğu ve bu şekilde onun kibirlenmesine duyduğu kızgınlığı belirttiği düşünülebilir. Rivâyet sahihtir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبَانُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يُصَلِّي مُسْبِلًا إِزَارَهُ إِذْ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اذْهَبْ فَتَوَضَّأْ»، فَذَهَبَ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ جَاءَ، ثُمَّ قَالَ: «اذْهَبْ فَتَوَضَّأْ»، فَذَهَبَ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ جَاءَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَكَ أَمْزَتْهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ، ثُمَّ سَكَتَ عَنْهُ، فَقَالَ: إِنَّهُ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ مُسْبِلٌ إِزَارَهُ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ صَلَاةَ رَجُلٍ مُسْبِلٍ إِزَارَهُ.

Musa b. İsmail bize Ebân'dan, o Yahyâ'dan, o Ebû Cafer'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o ise Ebû Hüreyre'den (r.a.) şöyle dediğini nakletti: "Bir adam eteğini sarkıtarak (isbâl ederek) namaz kılıyordu. Resûlullah (s.a.v.) ona: 'Git abdest al!' dedi. Adam gidip abdest aldı, sonra geldi. Peygamber (s.a.v.) tekrar: 'Git abdest al!' dedi. Adam gidip abdest aldı ve döndü. Orada bulunan bir adam: 'Ey Allah'ın Resulü! Niçin ona abdest almasını emredip sonra susuyorsun?' diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): 'O, elbisesinin ucunu sarkıtarak namaz kılıyordu. Şüphesiz yüce Allah, eteğini sarkıtan bir adamın namazını kabul etmez' buyurdu."²³ Rivâyetin isnâdı zayıftır. Râvilerden Ebû Cafer el-Ensârî meçhul olup, ondan yalnızca tek kişi rivâyette bulunmuştur.²⁴

حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو عَلْقَمَةَ، أَنَّ أَبَاهُ، حَدَّثَهُ، عَنْ نَصْرِ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَخِيهِ مَحْفُوظٍ، عَنْ ابْنِ عَائِدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو: لَا تَتَّخِذُوا مِنْ أَزْوَاجِ الدُّنْيَا وَلِبَاسِهَا وَثَمَرِهَا مَا يَمْنَعُكُمْ مِثْلَهُ الْآخِرَةَ، وَلَا تَتَخَيَّرُوا فَإِنَّ الْخَيْرَةَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَلَيْسَ يُحِبُّ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنْ يُنَازِعَهُ أَحَدٌ جَبْرُوتَهُ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي الْغَبِيَّ، فَيَقُولُ: قَدْ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، فَتَعْظُمُ وَأَمِشَ مِثْيَةَ الْكَرَامِ، فَمَشَى كَالرَّجُلِ الْمُخْلَعِ الْمُزْهِي، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ لَا

²¹ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Zinet", 103 (No. 9640).

²² Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Libâs", 48 (3/1653).

²³ Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvud, *Sünen-i Ebî Dâvud*, thk. Şuayb Arnaût (Dâr'u'l-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430), "Salât", 843 (No. 638).

²⁴ Beşşar Avad Ma'rûf - Şuayb Arnaût, *Tahriru takribüt-tehzib* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1417), 4/170 (No. 8018).

يَنْظُرُ إِلَى الْكَافِرِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَى الْمُزْهِي، وَلَقَدْ حَمَلَتْ سُلَيْمَانَ بَنَ دَاوُدَ الرِّيحُ وَهُوَ مُتَكَبِّرٌ، فَأَعْجَبَ وَاخْتَالَ فِي نَفْسِهِ فَطُرِحَ عَلَى الْأَرْضِ.

Amr b. İshâk bize Ebû Alkame'den, o babasından, o Nasr b. Alkame'den, o kardeşi Mahfûz'dan, o İbn Âiz'den, o ise Abdullah b. Amr'dan (r.a.) şöyle dediğini nakletti: Dünya eşlerinden, giysilerinden ve meyvelerinden (nimetlerinden) ahirette sizi benzerinden men edecek şeyleri edinmeyin ve sakın seçici davranmayın. Çünkü seçme hakkı ancak Allah'a aittir. Allah Teâlâ, cebbarlığında (mutlak kudretinde) kendisiyle yarışılmasını sevmez. Şeytan zengine gelir ve şöyle der: 'Allah dünyada sana bolluk verdi, o halde büyüklük tasla ve soylular gibi yürü!' Böylece kişi, kibirli ve böbürlenerek yürüyen biri gibi yürümeye başlar. Hâlbuki Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah (kıyâmet günü) ne kâfire bakar, ne de böbürlenerek yürüyen kimseye bakar. Rüzgâr Süleyman b. Dâvûd'u (a.s.) yaslanmış halde taşımıştı. Bu durum hoşuna gitti de kendi hakkında gurura kapıldı; böbürlendi. Bunun üzerine yere düşürüldü."²⁵ Râvilerden Ebû Alkame ve babası meçhuldür. Rivâyetin isnâdı zayıftır.

ولبست أم المؤمنين عائشة رضي الله عنها درعاً لها، فأعجبت به، فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الله لا ينظر إليك في حالتك هذه.

Müminlerin annesi Âişe (r.a.) bir gün zırhını (veya elbisesini) giydi ve ona hayran kaldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: "Senin bu halinle Allah sana bakmaz."²⁶ Bu rivâyet senedsiz olarak nakledilmiştir. Başka hadis kaynaklarından da bu haliyle teyit edemedik. Ancak sınırlı olarak nakledildiği rekâik türü eserlerden birinde diyalogun 'Hz. Âişe ile babası Hz. Ebû Bekir arasında geçtiği' nakledilmiştir. Buna göre 'Hz. Ebû Bekir kızına إن الله ليس بناظر إليك 'Allah sana bakmaz' dedikten sonra: "Bilmez misin, kul dünyalık süsünden dolayı kendisine bir hayranlık (ucb) hissederse, Allah Teâlâ ondan, o süsten ayrılınca kadar nefret eder.' demiş; Hz. Âişe ise bunun üzerine üzerindeki elbiseyi çıkartıp sadaka olarak bağışlamıştır."²⁷ Rivâyeti Ebû Nuaym senedi ile nakletmişse de, bu senedde adı geçen Abdullah b. Ziyâd b. Süleyman İbn Semân 'yalancılıkla ithâm edilmiş'²⁸ (kezzâb) bir râvidir.

²⁵ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Müsnedü's-şâmiyyin*, thk. Hamdî b. Abdülmecid es-Selefi (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405), 3/384 (No. 2517).

²⁶ Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Şaydü'l-hâtır* (Dimaşk: Daru'l-Kalem, 1425), 364.

²⁷ Mecdî el-Hilâlî, *et-Tevâzünü't-terbevî ve ehemmiyyetühâ liküllü müslim* (Dârü's-Sirâc, 1430), 29.

²⁸ Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400), 14/526-533.

B. İyiliği Başa Kakma

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُدْرِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ بْنَ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ يُحَدِّثُ، عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحَرْ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ»، قُلْنَا: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ خَابُوا وَخَسِرُوا؟ فَقَالَ: الْمَنَانُ، وَالْمُسْبِلُ إِزَارَهُ، وَالْمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ.

Mahmud b. Gaylân bize Ebû Dâvud'dan, o Şu'be'den, o Ali b. Müdrîk'ten, o Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'den, o Hareşe b. Hürri'den, onun ise Ebû Zerr'den (r.a.) rivâyet ettiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Üç grup insan vardır ki, Allah kıyamet günü onlara (rahmet nazarıyla) bakmayacak, onları temize çıkarmayacak ve onlar için acıklı bir azap vardır. Ashâb: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu büyük kayba uğramış olanlar kimlerdir ki?' diye sordular. Resûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: 'Bağışladıkları şeyleri başa kakan, izarını yere kadar sarkıtan ve malını yalan yere yemin ederek satan kimseler.' Bu konuda İbn Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme b. Sa'lebe, İmran b. Husayn ve Ma'kıl b. Yesâr'dan da rivâyetler bulunmaktadır. Ebû Zerr'in hadisi hasen sahih olarak değerlendirilmiştir."²⁹

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، وَلَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُ بِوَالِدَيْهِ، وَالْمَرْأَةُ الْمُتَرَجِّلَةُ - الْمُسْهِةُ بِالرِّجَالِ -، وَالذُّيُوثُ، وَثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُ بِوَالِدَيْهِ، وَالْمُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَالْمَنَانُ بِمَا أُعْطِيَ.

Abdullah İbn Mes'ûd dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Üç kimse cennete giremez ve Allah kıyamet günü onlara bakmaz: Anne-babasına âsi olana, erkeklere benzeyen kadına (erkek gibi davranan ve giyinen kadın), deyyûs (yani ailesindeki fuhşa göz yuman erkeğe). Yine buyurdu ki: Üç kişi vardır ki, Allah kıyamet günü onlara bakmaz: Anne-babasına âsi olana, sürekli içki içene (alkol bağımlısı), verdiğini başa kakarak eziyet eden kişiye."³⁰ Rivâyet sahihtir.

Taberânî'de geçen benzer rivâyetin sonunda, وَمَكَذَّبَ بِقَدْرٍ 'kaderi yalanlayan/yok sayan'³¹ lafzı ziyâdedir. Ancak bu rivâyetin senedinde adı geçen Bîşr b. Nümeyr (ö. 140) müttehem bi'l-kizb (yalancılıkla itham edilmiş) bir ravidir.

²⁹ Tirmizî, *Sünen*, "Büyü", 5 (No. 1211).

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 10/322 (No. 6180); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Zekât", 70 (No. 2354).

³¹ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdi İbn Abdülmecid (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, ts.), 8/119 (No. 7547); 8/240 (No. 7938).

C. Cinsel Sapkınlık ve Hayâsızlık

Cinsel sapkınlık konusunda rivâyetlerde farklı konular ele alınmıştır. Bunlar: Karısıyla anal ilişkiye girmek, erkekle anal ilişkiye girmek, hayvanla ilişkide bulunmak, karşı cinsin avret mahalline bakmaktır.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مُخَلَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الَّذِي يَأْتِي امْرَأَتَهُ فِي دُبْرِهَا، لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ.

Abdurrezzâk bize Ma'mer'den, o Süheyl b. Ebû Sâlih'ten, o Hâris b. Mahled'den, onun ise Ebû Hüreyre'den naklettiği hadise göre Peygamberimiz (s.a.v.): "Eşinin arka tarafından (yani anal yoldan) ilişkiye giren kimseye Allah (kıyâmet günü) bakmaz."³² Rivâyet sahihtir.

Bu ve benzer rivâyetler gösteriyor ki, ilâhi gazabı çekecek davranışların toplumsal düzeyde yaygınlaşması veya normalleştirilmesi, ahiret ve hesap inancı ile bağlantılı olarak engellenmek istenmiştir. İslâm tarihinde de bu türden ilişkileri engellemek için, yapan kişinin yaşına, maddi durumuna, evli olup olmasına ve cinsiyetine göre caydırıcı birtakım cezâlara hükmedilmiştir. Örneğin: "eğer akil ve baliğ bir kişi (bir kimsenin oğluna veyahut kuluna) livata kılsa evli olup 80 gani olsa 300 akçe, orta halliden 200 akçe, fakirden 100 akçe ve dahi aşağı halliden 50 veya 40 akçe cürm alınır." Yine bu türden cezalar 'ölüm, dayak, hapis, kürek, sürgün veya tazminat'³³ şeklinde de olabilmektedir.

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مَحْزَمَةَ بِنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي الدُّبْرِ» هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. وَرَوَى وَكِيعٌ هَذَا الْحَدِيثَ.

Ebû Sa'îd Eşec bize Hâlid el-Ahmer'den, o Dahhâk b. Osman'dan, o Mahreme b. Süleyman'dan, o Küreyb'den, o ise İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah (c.c.) (kıyâmet günü), bir erkeğe veya bir kadına arkadan (anal) temasta bulunan kişiye bakmaz."³⁴ Rivâyet hasen garibdir.

أَخْبَرَنَا هَنَّاذُ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ وَكِيعٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مَحْزَمَةَ بِنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى رَجُلٍ أَتَى بَيْمَةً أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا. Hennâd b. es-Serî bize Vekî'den, o Dahhâk b. Osman'dan, o Mahreme b.

³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 13/111 (No. 7684); 14/214 (No. 8532); İbn Mâce, *Sünen*, "Nikah", 29 (No. 1923); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "İşretü'n-nisâ", 33 (No. 8962, 8964, 8965).

³³ Mustafa Avcı, "Osmanlı Hukukunda Livâtanın Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26/2 (13 Eylül 2018), 31-39.

³⁴ Tirmizî, *Sünen*, "Radâ", 12 (No. 1165); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "İşretü'n-nisâ", 31 (No. 8952).

Süleyman'dan, o Küreyb'den, onun ise İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi: "Allah (c.c.) bir hayvanla ilişkide bulunan veya bir kadınla arkadan temasta bulunan kişinin kıyamet günü (yüzüne) bakmaz."³⁵ Dahhâk (ö. 153) sadûk bir râvi olup, rivâyetin isnâdî hasendir. Rivâyet mevkuf (sahabe kavli) olarak nakledilmiştir.

نا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ ، نا مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ ، نا مُعَلَّى ، نا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ إِبرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ: «لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ نَظَرَ إِلَى فَرْجِ امْرَأَةٍ وَابْتَنَاهَا» مَوْفُوفٌ لَيْثٌ وَحَمَّادٌ ضَعِيفَانِ.

روى أبو هانئ أن النبي - صلى الله عليه وسلم - قال: (إن الله لا ينظر إلى رجل ينظر إلى

فرج امرأة وابنتها) ولم يفصل بين النظر في العقد وغيره.

Ebûbekir eş-Şâfîi bize Muhammed b. Şâzân'dan, o Muallâ'dan, o Hafs b. Gıyâs'tan, o Leys'ten, o Hammâd'dan, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, nakletti ki: "Allah, bir kadının ve kızının avret yerine bakan erkeğe (kıyamet gününde) bakmaz." Rivâyet mevkuf olup, râviler Leys ve Hammâd zayıftır.³⁶ Diğer rivâyette: Ebû Hânî' rivâyet etti ki, Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah, bir kadının ve kızının avret yerine bakan erkeğe (kıyamet gününde) bakmaz." Bu bakışın nikâh akdi içinde mi, yoksa dışında mı olduğu konusunda bir ayırım yapmadı.³⁷ Rivâyetin ilk naklinin isnadı zayıftır. İlk rivâyet mevkuf (sahabe kavli) olarak nakledilmişken, ikinci rivâyet aynı lafızlarla merfu' olarak Peygamber'e (s.a.v.) dayandırılmıştır. Ayrıca senedi de zikredilmemiştir. Rivâyet zayıftır. Hadis, rivâyet ilmi açısından zayıf olsa da, toplumsal ahlâk açısından değer ifade eder.

إذا جامع احدكم اهله فَلَا يَكْثُرُ الْكَلَامُ فَانه يُورث الخرس. وإذا جامع احدكم اهله فَلَا ينظر إلى الفرج فَإِنَّهُ يُورث العَمَى. وَاحْمَدُ ابْتَهَا عَلَى كُلِّ حَالٍ إِذَا كَانَ فِي الْفَرْجِ مِنْ قِيَامٍ وَقَعُودٍ وَامَامٍ وَخَلْفٍ. اما الاتيان في الدبر فَحَرَامٌ شَدِيدُ التَّحْرِيمِ. وَمَنْ ثَمَّ جَاءَ فِي احاديث ان الله لَا ينظر يومُ الْقِيَامَةِ لِفَاعِلِهِ بل في احاديث إِنَّهُ كَفَرُ، لَكِنَّهَا مَوْوَلَةٌ وَاخْرَجَ ابْنُ عَدِي وَالْعَقِيلِيُّ وَابْنُ حَبَّانٍ وَالْأَزْدِيُّ أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ شَكَّوتُ إِلَى جَبْرِيلَ ضَعْفِي عَنْ الْوَقَاعِ فَدَلَنِي عَلَى الْهَرِيسَةِ وَطَرَقَهَا كُلَّهَا ضَعِيفَةٌ بل قَالَ ابْنُ عَدِي مَوْضُوعٌ وَالْعَقِيلِيُّ بَاطِلٌ أَيَّ وَمَعَ ذَلِكَ فَالتداوي للِقْوَةِ عَلَى الْجَمَاعِ مَطْلُوبٌ إِذْ لِلْوَسَائِلِ حُكْمٌ.

³⁵ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "İşretü'n-nisâ", 31 (No. 8953).

³⁶ Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed Dârekutnî, *Sünen-i Darekutnî*, thk. Şuayb Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424), 4/402.

³⁷ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *et-Tecrid*, thk. Muhammed Ahmed Sirâc (Kahire: Dârü's-Selâm, 1427), 9/4451 (No. 21677).

“Sizden biri eşiyle cinsel ilişkiye girdiğinde, çok konuşmasın; çünkü bu, dil-sizliğe (konuşma bozukluğuna) yol açar. Ve yine sizden biri eşine yaklaşırken, avrete (mahrem uzva) bakmasın; çünkü bu da körlüğe yol açar. Her hâlükârda Allah'a hamd et, ister ilişki ayakta, oturarak, önden veya arkadan olsun (yani cinsel pozisyonlar farklı olsa da hamd edilmeli). Ancak anüsten ilişki ise şiddetle haramdır. Bundan dolayı bazı hadislerde, Allah Teâlâ'nın kıyamet günü böyle yapan kişiye bakmayacağı bildirilmektedir. Hatta bazı rivâyetlerde bunun küfür olduğu söylenmiştir. Ancak bu tür ifadeler te'vil edilmiştir (yani lafzen değil mecazen anlaşılmıştır).” ‘İbn Adî, ‘Ukaylî, İbn Hibbân ve el-Ezdî şunu rivâyet etmişlerdir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cinsel ilişki konusundaki zayıflığımı Cibrail'e şikâyet ettim, o da bana harîsa (bir tür enerji verici yemek) yememi ve nasıl yapılacağını gösterdi.’ Fakat bu yolların hepsi zayıf rivâyetlerdir. Hatta İbn Adî, ‘uydurmadır (mevzû)’ demiş, ‘Ukaylî ise ‘bâtıldır’ demiştir.” ‘Buna rağmen, cinsel ilişkiyi güçlendirmek için tedavi olmak (beslenme, ilaç vb.) meşrudur; çünkü vasıtaların da hükmü vardır (yani amaç meşruysa, o amaca götüren yol da meşrudur)’³⁸

Rivâyetin senedi zikredilmemiştir. Ancak yalnızca ‘disizliğe yol açar’ kısmına kadar olan kısmı senedli olarak³⁹ da nakledilmiştir. Ancak bu isnadda adı geçen Muhammed b. Abdurrahman el-Kuşeyrî ricâl âlimleri tarafından ‘münkerü’l-hadis, metruk ve kezzâb⁴⁰ olarak değerlendirilmiştir.

D. İbadetin Rükunlarında Gevşeklik

Bu konuda vârid olan rivâyetlerde rükûdan kalkarken belini doğrultmak, namazda safları yamuk yapmak, secde alını ve elleri yere tam koymak.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ يَسَافٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَدْرِ الْحَنْفِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى صَلَاةِ رَجُلٍ لَا يُقِيمُ صَلَاتَهُ بَيْنَ رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ.

Yahyâ b. Âdem bize Âmir b. Yesâf'tan, o Yahyâ b. Ebû Kesîr'den, o Abdulah b. Bedr el-Hanefî'den, onun ise Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Rükû ile secde arasında belini doğrultmayan kimsenin namazına Allah bakmaz.”⁴¹ Hadisin dipnotunda muhakkikin verdiği bilgiye göre râvilerinden Âmir b. Yesâf konusunda ricâl ulemâsı ihtilaf etmiş, kimisi sika (güvenilir) derken, diğer bazı âlimler zayıf olmakla birlikte

³⁸ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemi, *el-İfşâh an ehâdisi'n-nikâh*, thk. Muhammed Şekur Meyâdini (Amman: Dâru Ammâr, 1406), 183.

³⁹ Ebû Ya'lâ Halil b. Abdillâh b. Ahmed Halîlî, *el-Fevâidü Ebû Ya'lâ el-Halîlî*, thk. Ebû Mus'ab Talât b. Fuad el-Halvânî (Cidde: Dâru Mâcid Asîrî, 1422), 40.

⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl fi esmâ'ir-ricâl*, 25/657.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 16/466 (No. 10799); 26/211 (No. 16283); 39/515 (Ek: 74).

hadisinin i'tibâr (başka bir hadise destek) için yazılabileceği görüşlerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla rivâyet hasen mertebesindedir. Müsneddeki ikinci naklinde ise senedde inkıtâ olması sebebiyle isnad zayıftır. Ancak müsnedin 39.cil-dinde ensârın müsnedine yapılan ek bölümde rivâyet sahih isnadla nakledilmiştir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى الصَّفِّ الْأَعْوَجِ.

'Allah (namazda) eğri yapılmış olan safa nazar etmez' gibi bazı sözler hadismi gibi nakledilmiş olsa da "bu sözün hadis olarak bir aslı mevcut değildir."

⁴² Görüldüğü gibi rivâyet senedsiz olarak nakledilmiştir. Muhtemelen bu ve benzeri sözler, toplumsal düzende görülen bazı eksiklikleri gidermek için, 'ilâhi yalnızlık cezasının etkisi'nin kullanılması niyetiyle söylenmiştir.

حَبَابُ بْنُ الْأَرْتِ قَالَ: شَكُونَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَرَّ الرَّمْضَاءِ فَلَمْ يُشْكِنَا، وَأَمَرَنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى جَبَاهِنَا وَأَكْفَنَا. وَرَوَى ابْنُ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صَلَاةِ عَبْدٍ لَا يَبَاشِرُ الْأَرْضَ بِكَفِيهِ.

Habbab b. Eret (r.a.) dedi ki: "Biz Resûlullah'a (s.a.v.) kızgın kumların sıcağından şikâyet ettik. Bize (secdeyi hafifletme) izni vermedi ve alınlarımızla birlikte ellerimizi yere koymamızı emretti." İbn Mes'ûd (r.a.) ise dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah, ellerini yere koymayan kulun namazına bakmaz."⁴³ Yine İbn Mes'ûd'dan nakledilen diğer bir rivâyette ise ifade 'Allah (c.c.) elbisesinin ucunu topuğundan yukarıya kadar çekmeyen ve (namazda) elini doğrudan yere koymayan kişinin namazına bakmaz'⁴⁴ şeklinde biraz daha tafsilatlıdır. Ancak bu rivâyet, İbn Mes'ûd dışında hiçbir râvinin ismi verilmeden nakledilmiştir. Aynı lafızlarla senedli olarak nakledilen rivâyetin isnadında adı geçen Câbir el-Cu'fi (ö.128) ise metruk bir râvidir.⁴⁵

E. Yalan Yere Yemin

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: اخْتَصَمَ رَجُلَانِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَرْضٍ أَحَدُهُمَا مِنْ أَهْلِ حَضْرَمَوْتٍ، قَالَ: فَجَعَلَ يَمِينُ أَحَدِهِمَا، قَالَ: فَضَجَّ الْأَخَرُ، وَقَالَ: إِنَّهُ إِذَا يَذْهَبُ بِأَرْضِي. فَقَالَ: إِنَّ هُوَ اقْتَطَعَهَا بِيَمِينِهِ ظُلْمًا، كَانَ مِمَّنْ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِ، وَلَهُ

⁴² Muhammed b. Sâlih Useymîn, *Şerhu'l-mumtî' alâ zâdi'l-mustakni'* (Dâru İbnü'l-Cevzî, 1422), 3/14.

⁴³ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî el-Mâverdi, thk. Şeyh Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419), 2/128.

⁴⁴ Mâverdi, 2/128.

⁴⁵ Ebü'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-âliyye bizevâidi'l-mesânîdi's-semâniye* (Suudî Arabistan: Dâru'l-Âsime, 1419), 4/136.

عَذَابٌ أَلِيمٌ . قَالَ : وَوَرَعَ الْآخِرُ فَرَدَّهَا .

Hüseyin b. Ali bize Ca'fer b. Burkân'dan, o Sâbit b. Haccâc'dan, o Ebû Bürde'den, o Ebû Mûsâ'dan nakletti ki Ebû Musa (el-Eş'arî) şöyle dedi: "İki adam, bir arazi meselesi yüzünden Resûlullah'a (s.a.v.) geldi. Biri Hadramut halkındandı. Peygamber (s.a.v.) onlardan birine yemin ettirmek üzereydi. Bunun üzerine diğeri yüksek sesle itiraz ederek konuştu ve dedi ki: 'Eğer o yemin ederse, o zaman arazim elimden gider!' Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Eğer o, haksız yere yemin ederek haksız yere bir başkasının arazisini gasbederse, Allah Azze ve Celle'nin kıyâmet günü kendisine bakmayacağı, temize çıkarmayacağı ve acıklı bir azabın hazırlandığı kimselerden olur." Sonra (bu sözü duyan) diğeri adam takva göstererek hakkı sahibine geri verdi."⁴⁶ Rivâyetin isnâdı sahihtir.

F. Eşlerin Birbirlerine Tavırları

Bu bölümdeki hadislerde ele alınan konular şunlardır: Kadının aşırı süslenmesi, kocasına şükran duygusunun olmaması, kocasına nankörlük etmesi.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَرْثَةَ، عَنْ لَمِيسَ، أَنَّهَا قَالَتْ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ، قَالَتْ : قُلْتُ لَهَا : الْمَرْأَةُ تَصْنَعُ الدُّهْنَ تَحَبِّبُ إِلَى زَوْجِهَا؟ فَقَالَتْ : أَمِيطِي عَنْكَ تِلْكَ الَّتِي لَا يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهَا . قَالَتْ : وَقَالَتْ امْرَأَةٌ لِعَائِشَةَ : يَا أُمُّهُ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ : إِنِّي لَسْتُ بِأَمِكُنَّ، وَلَكِنِّي أُخْتِكُنَّ . قَالَتْ عَائِشَةُ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْلُطُ الْعِشْرِينَ بِصَلَاةٍ وَنَوْمٍ، فَإِذَا كَانَ الْعَشْرُ شَمَّرَ وَشَدَّ الْمِزْرَ - أَوْ شَدَّ الْإِرَارَ - وَشَمَّرَ .

Muhammed b. Ca'fer bize Şu'be'den, o Câbir'den, o Yezid b. Mürre'den, onun ise Lemîs'ten naklettiğine göre Lemîs dedi ki: Hz. Âişe'ye sordum: "Kadın, kocasının sevgisini kazanmak için süslenir mi (güzel koku sürebilir mi)?" Hz.Âişe (r.a.) şöyle cevap verdi: "Allah'ın rahmet nazarıyla bakmayacağı o kadınlardan olma!" (Lemis devamla dedi ki:) Başka bir kadın Hz.Âişe'ye 'Ey annemiz!' diye hitap etti. Âişe (r.a.) şöyle dedi: 'Ben sizin anneniz değilim, ancak kız kardeşinizim.' Âişe (r.a.) şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.v.) Ramazan'ın ilk yirmi gününü namaz ve uyku ile geçirirdi. Son on gün girince (ibadete) yoğunlaşır, izârını bağlar (hanımlarından uzak durur) ve tam bir gayretle kendini ibadete verirdi."⁴⁷ Hadisin râvilerinden birisi olan Câbir b. Yezid el Cu'fî (ö. 128) metrûk bir râvidir. Lemis'ten rivâyeti nakleden Yezid b. Mürre el-Cu'fî de zayıftır. Dolayısıyla rivâyetin isnâdı zayıftır.

Rivâyetin lafzından, Hz. Âişe'nin burada kadının kocasının yanındaki örfe göre yapacağı makul süslenmesini kastetmediği anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin 'o kadınlardan olma' derken muhtemelen 'ahlâken çöküntüye uğramış; iffet ve

⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 32/274 (No. 19514).

⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 42/66 (No. 25136).

hayâ sınırını çiğnemeye müsâit hale gelmiş ve kocasının yanında bile olsa Allah'ın koyduğu sınırları ihlâl etmeye sebep olacak bir ruh halini' kastettiği düşünülebilir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ عُمَرَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى أَمْرٍ أَوْ لَا تَشْكُرُ لِرَوْحِهَا» وَقَفَّهُ شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ.

Muhammed b. Müsennâ bize Halil b. Ömer b. İbrahim'den, o babasından, o Katâde'den, o Hasen'dan, onun ise Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah, kocasına teşekkür etmeyen ve ona muhtaç olduğu halde nankörlük eden kadına rahmet nazarıyla bakmaz." Şu'be bu rivâyeti mevkuf olarak nakletmiştir.⁴⁸ Rivâyetin isnadı hasendir. Mükerrer olan rivâyet, birinciye göre daha kısa olup, yalnızca 'Allah, kocasına teşekkür etmeyen kadına bakmaz' kısmı geçer. İkinci rivâyetin isnadı ise sahihtir.

G. Hilkate Müdahale

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ عَنْ لَيْثٍ عَنْ عَامِرٍ رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَخْضِبُ بِالسَّوَادِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Abdurrahman b. Muhammed el-Muharibî bize Leys'ten, o Âmir'den merfû olarak (Resûlullah'a dayandırarak) rivâyet etti ki: "Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah, kıyamet günü siyahla boyanan (saçını sakalını siyaha boyatan) kimseye (rahmet nazarıyla) bakmaz."⁴⁹ İbn Sa'd rivâyeti Âmir'den mürsel olarak nakletmiştir. Rivâyetin isnadı bu sebeple zayıftır. Temel hadis kaynaklarının hiçbirisinde de yer almamıştır.

H. Farklı Konuların Zikredildiği Rivâyetler

Bu başlık altındaki rivâyetlerin içerisinde birden fazla konu listelendiği için, her birini ayırmak veya aynı başlık altında toplamak zor görünmektedir. Bu sebeple bu bölümdeki hadislerin ihtivâ ettiği konuları burada listeleyip, sonrasında rivâyetleri sıralayacağız. Bu başlık altındaki rivâyetlerde zikredilen konular şunlardır: 'Allah'ın kıyamet günü yüzlerine bakmayacağı kimseler' şu kimselerdir: Yalancı devlet başkanı veya yönetici, zinâkâr yaşlı, kibirli fakir, iyiliği başa kakan hayırsever, müsbil (elbisesini kibirle sarkıtan), yalan yeminle

⁴⁸ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "İşretü'n-nisâ", 60 (No. 9086, 9087).

⁴⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' el-Hâşimî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1410), 1/340; Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî Süyûtî, *Câmi'u'l-Kebîr*, thk. Muhtar İbrahim Hâic vd. (Kahire: Ezher, 1426), 2/238; Ali b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelek b. Kâdihân Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-efâl*, thk. Bekrî Hayyânî - Saffet es-Sakkâ (Müessesetü'r-Risâle, 1401), 6/671 (No. 17331).

mal satan tüccar, fazla suyu yolcuya vermeyen kişi, dünya menfaati için yöneticilere yakın duran, menfaati kesilince isyan eden kişi, müşterisini aldatan satıcı, gaflet içinde olan kalp sahibi, (din) kardeşinin yüzüne gülüp içinden pazarlık (hile) kuran, kardeşini yanındayken övüp yokluğunda yüzüstü bırakan, kardeşi bir hayra erişirse haset eden, (din) kardeşinin başına bir musibet gelince yapayalnız bırakan, iki yüzlülük yapan, mastürbasyon yapan, livâta yapan (eşcinsel), alkolik, ana-babaya şiddet uygulayan, komşusunu bıkıtırıp lânet ettiren kötü komşu, komşusunun karısına göz koyup zinâ eden sapık.

حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْإِمَامُ الْكَذَّابُ، وَالشَّيْخُ الزَّانِي، وَالْعَائِلُ الْمَرْهُو.

Yahyâ bize İbn 'Aclân'dan, o babasından, Ebû Hüreyre'den işittiğini söylediği hadise göre Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kıyâmet günü Allah üç kişiye bakmaz: "Yalan söyleyen imam (yönetici), zina eden yaşlı kişi, kibirli fakir (gururlu ve kendini beğenmiş yoksul)."⁵⁰ Nesâî rivâyetinde 'imâm'(idâreci) yerine farklı olarak 'mâlik'(kral) lafzı geçmektedir. Rivâyet sahihtir.

Yöneticinin söylediği yalan, büyük kitleleri etkileyeceğinden dolayı birçok toplumsal soruna ve fesâda sebep olacağından bireysel günah gibi değildir. Bu sebeple birçok kişi zarar görebilir. Yaşlı kişinin zinâsı konusunda ise, vücudun doğal yapısı gereği testosteron hormonları azalmasına rağmen, büyük günah olan bu fiilin işlenmesi sapkınlığın belirtisi olup, bu durumun yaygınlaşması toplumda yaşlıya olan güven ve saygıyı da sarsmaktadır. Kibirli fakir ise, ailesine gelebilecek yardımlara engel olarak, hem ailesine zarar vermekte, hem de kendisiyle aynı durumda olanları da psikolojik olarak etkileyerek fazla harcamaya ve gösterişe sevk etmektedir. Bu tür doğal olmayan davranışların toplumda yayılması ise toplumun çekirdeği olan aile yapısını sarsar.

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْهِرٍ، عَنْ خَرَّشَةَ بْنِ الْحَرِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُرَكِّبُهُمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الَّذِي لَا يُعْطَى شَيْئًا إِلَّا مِثْلَهُ، وَالْمُسْبِلُ إِزَارَهُ، وَالْمُنْتَفِقُ سَلْعَتَهُ بِالْكَذِبِ.

Amr b. Ali bize Yahyâ'dan, o Süfyân'dan, o Süleyman el-'Ameş'ten, o Süleyman b. Müshir'den, o Hareşe b. Hürri'den, onun ise Ebû Zerr'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Üç kişi vardır ki, Allah kıyâmet günü onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elem verici bir azap vardır: Birine verdiğini ancak başa kakarak veren, elbisesini (gururla) aşağı sarkıtan ve malını yalanla (yalan yere yeminle) süsleyip pazarlayan kişidir."⁵¹

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 15/364 (No. 9594); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Recm", 2 (No. 7100).

⁵¹ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Büyü", 5 (No. 6008).

Rivâyetin tüm râvileri güvenilir olup, isnâdî sahihtir.

Bu rivâyette fakir olarak tercüme ettiğimiz الْعَائِل kelimesi, bazı müteahhir basımlarda الْعَامِل ‘çalışan-işçi’ olarak geçmektedir. Bu durumda iki farklı yorum yapmak mümkündür. Lafzı ‘âmil’ olarak düşünürsek, bu durumda bahse konu kişi ‘düşük ücretle çalıştığı halde gururu sebebiyle kendi standartlarının üstünde yaşayarak, ailesini sıkıntıya düşüren kişi’ olarak anlaşılabilir. Eğer ‘fakir’ olarak anlarsak, bu durumda da gururu sebebiyle fakirliğini gizleyip, bazen kendisine ve ailesine ulaşabilecek yardımlara da engel olan, bazen de daha zengin görünmek için gücünün üstünde harcayarak ailesini zora düşüren kimse olarak anlaşılabilir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ، فَمَنَعَهُ مِنَ ابْنِ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يَبِيعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا سَخِطَ، وَرَجُلٌ أَقَامَ سِلْعَتَهُ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا كَذَا وَكَذَا، فَصَدَّقَهُ رَجُلٌ. ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا} [آل عمران: ٧٧].

Musa b. İsmail bize Abdülvâhid b. Ziyad’dan, o ‘Ameş’ten, o Ebû Sâlih’ten, onun ise Ebû Hüreyre’den rivâyet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Üç grup insan vardır ki, Allah kıyamet günü onlara rahmet nazarıyla bakmayacak, onları temize çıkarmayacak ve onlar için acıklı bir azap vardır: Yol kenarında fazla suyu olup da onu yolcudan esirgeyen kimse, sırf dünyalık için bir yöneticiyi destekleyen ve kendisine dünyalık verilirse ondan razı olan, verilmezse (ona) öfkelenen kimse ve ikindi vakti malını satarken ‘Allah’a yemin olsun ki bu malı şu fiyata aldım’ diyerek yalan yere yemin eden ve bir müminin buna inanmasını sağlayan kimse.” Ardından şu ayeti okudu: ‘Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle satanlara gelince.. (işte onların âhirette hiç nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem veren bir azap vardır.’ (Âl-i İmrân 3/77).⁵² Tüm râvileri (sika) güvenilir olup, rivâyet sahihtir.

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ، ثنا الْمُؤَمِّلُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْفَرِزَابِيِّ، ثنا أَبُو بَكْرِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ بَايَعَ رَجُلًا مُرَابِحَةً فَكَذَبَهُ، وَرَجُلٌ خَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَرَجُلٌ

⁵² Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahih*, “Müsâkât”, 6 (No. 2358).

مَنْعَ فَضْلٍ مَاءٍ عَنْ أَهْلِ الطَّرِيقِ.

Ahmed bize Müemmil'den, o Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî'den, o Ebûbekir'den, o A'meş'ten, o Ebû Sâlih'ten, o Ebû Hüreyre'den rivâyet etti. Ebû Hüreyre: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu dedi: "Allah kıyamet günü şu üç kişiye (rahmet nazarıyla) bakmaz: Bir kimseye murâbaha (belirli kâr payıyla) satış yapıp, sonra ona (hile amaçlı) yalan söyleyen kişiye, ikindiden sonra yalan yere yemin eden kişiye, fazla suyu yolculara vermeyi engelleyen kişiye"⁵³ Ebû Bekir b. Ayyâs saduk olup, rivâyet hasendir.

İkindiden sonra yemin eden kişi ile kastedilen anlamı, diğer rivâyetlerden anlıyoruz. Benzer rivâyetlerde bu kişinin, gün bitmeden satışını hızlandırarak elindeki stoğu tüketmeye çalışan ve bu sebeple malını sözüyle süsleyen, ayrıca malın maliyeti hakkında yeminle yalan beyanda bulunan tüccar olduğu açıklanmaktadır. Bu kişinin ilâhî gazaba mâruz kalmasının sebebi, birçok açıdan toplumsal düzeni ve kul hakkını ihlal etmesi sebebiyledir. Zira söz konusu satıcı, yaptığı ticaret sırasında öncelikle aldatma (ğaş) ile alıcının hakkını çiğnemektedir. Öte yandan bunu yaparken Allah'ın adını kullanarak güven te'min ederek 'Allah adını istismâr' etmektedir. Son olarak da bu tüccar piyasa güvenini zedelemektedir. Bu sebeple bu kişinin ilâhî kızgınlığı üzerine çekmesi doğaldır. Yukarıdaki hadis, bu tür kişilere hesap gününü hatırlatarak caydırıcılık sağlamayı amaçlamaktadır. Rivâyetin sonunda ise suyun bir yaşam kaynağı olması sebebiyle, ona ulaşımın engellenemeyeceği vurgulanmıştır. Nebvî lisanla 7. yüzyılda beyan edilen ilahî irade, modern dünyada ancak "3 Ağustos 2010 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı ile temiz içme suyu ve sanitasyon (hijyen/arıtma) hakkını uluslararası bağlamda tam bir insan hakkı olarak kabul etmiştir."⁵⁴

قد جاء في الآثار أن الله تعالى لا ينظر إلى قلبٍ لاؤه.

"Allah Teâlâ, gaflet içindeki bir kalbe bakmaz."⁵⁵ Bu rivâyet hadis kaynaklarında yer almamış, ayrıca senedi de zikredilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında eserin (haber) senedinin sıhhati hakkında söz söylemek için yeterli veri bulunmamaktadır. Bu durumda, bu sözü hadis olarak değil de insanları uyanık olmaya sevk eden bir söz olarak ele alabiliriz.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى عَبْدٍ يَبْدِي لِأَخِيهِ الْوَدَّ وَهُوَ مَمْلُوءٌ غَشًّا، يَطْرِبُهُ شَاهِدًا، وَيُخَذِّلُهُ غَائِبًا، إِنْ رَأَى خَيْرًا حَسَدَهُ، وَإِنْ ابْتَلَى ابْتَلَاهُ خَذْلَهُ.

"Allah, kardeşine dıştan sevgi gösterip içi hile dolu olan, yüzüne karşı öven

⁵³ İbn Abdülaziz b. Kufl er-Remli Müemmil b. İhâb, *Cüz'ü Müemmil b. İhâb*, thk. İmâd b. Ferre (Berîde: Dâru'l-Buhârî, 1413), 67.

⁵⁴ Lutfi Yalçın-Musa Gök, "Su Hakkının Bir Temel İnsan Hakkı Olarak Tanınma Süreci ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Memleket Siyaset Yönetim* 8/19-20 (31 Aralık 2013), 37.

⁵⁵ Burhâneddin İbrahim İbn Ferhun, *İrşâd'ü's-sâlik ilâ ef'âli'l-menâsik*, thk. Muhammed b. el-Hâdi Ebû Ecfân (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 1323), 1/395.

ama ardından onu yalnız bırakan, bir iyilik görünce kıskanan, bir musibete uğrayınca da yardımını terk eden kuluna (rahmet nazarıyla) bakmaz.”⁵⁶ Rivâyet senedsiz nakledilmiş ve zayıftır.

وَأَخْبَرَ نَبِيَّهٖ -صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: إِنْ اللّٰهُ لَا يَنْظُرُ إِلَى ذِي وَجْهَيْنِ.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Allah, iki yüzlü olana (bir yüze sahip olmayana) bakmaz.”⁵⁷ Rivâyet senedsiz olarak nakledilmiştir. Ayrıca başka hiçbir kaynaktan benzerini teyit edemedik. Dolayısıyla rivâyetin isnâdı zayıftır.

حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ الْجَزْرِيُّ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سَبْعَةٌ لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَا يَجْمَعُهُمْ مَعَ الْعَالَمِينَ، يَدْخُلُونَ النَّارَ أَوَّلَ الدَّاخِلِينَ، إِلَّا أَنْ يَتُوبُوا، إِلَّا أَنْ يَتُوبُوا، إِلَّا أَنْ يَتُوبُوا مِمَّنْ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ: النَّاكِحُ يَدُهُ، وَالْفَاعِلُ وَالْمَفْعُولُ بِهِ، وَمُذْمِنُ الْحَمْرِ، وَالضَّارِبُ أَبُوهُ حَتَّى يَسْتَعِيثًا، وَالْمُؤْذِي جِيرَانَهُ حَتَّى يُلْعَنُوهُ، وَالنَّاكِحُ حَلِيلَةَ جَارِهِ.

Ali b. Sâbit el-Cezerî bana Mesleme b. Ca’fer’den, o Hasen b. Humeyd’den, o Enes b. Mâlik’ten (r.a.) rivâyet etti ki, Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah Azze ve Celle’nin kıyamet günü (yüzlerine) bakmayacağı, temize çıkarmayacağı ve diğer insanlarla bir araya getirmeyeceği yedi kişi vardır. Bunlar –tevbe edip de Allah’ın onların tevbelerini kabul etmesi hâli müstesnâ- cehenneme ilk gireceklerdendir. (Bunlar:) Elini nikâhlayan (mastürbasyon yapan), Lut kavminin fiilini (livâta) işleyen (erkeklerle cinsel ilişkiye giren) ve bu fiile yaptıran, alkol bağımlısı (sürekli içki içen), anne babasını dövüp onları feryâda (imdat dilemeye) mecbur bırakan, komşularını rahatsız edip onları kendisine lânet ettiren, komşusunun eşiyle zina eden kişilerdir.”⁵⁸ Ravilerden Hasen b. Humeyd meçhul olup, rivâyetin isnâdı zayıftır. Tahâvî’nin naklettiği benzer rivâyette ise ‘Allah bakmaz’ kısmı yerine Resûlullah’a (s.a.v.) sorulan ‘Allah katında hangi günah kebâir (büyük günahlardan) sayılır’⁵⁹ sorusuna verilen nebevî cevaplar nakledilir.

V. Kur’an ve Sünnette Yer Alan Diğer Terhib (Uyarı) İfadeleri

Bu çalışmamızda “Allah onlara bakmaz (لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ)” ifadesi ve onun geçtiği

⁵⁶ İbnü’l-Cevzî, *Şaydü’l-hâtır*, 364.

⁵⁷ Abdülhak b. Seyfeddin Dihlevî - Takıyyüddin en-Nedvî, *Lema’âtü’t-tenkîh fi şerhi Mişkâtî’l-Meşâbiḥ* (Dimaşk: Dâru’n-Nevâdir, 1435), 2/68.

⁵⁸ Ebû Ali el-Hasen b. Arefe b. Yezid el-Abdî, *Cüz’ü Hasen b. Arefe el-Abdî*, thk. Abdurrahman b. Abdülcabbar (Kuveyt: Daru’l-Aksâ, 1406), 64.

⁵⁹ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacri el-Mısri Tahâvî, *Şerhu müş-kilî’l-âsâr*, thk. Şuayb Arnaût (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1415), 2/343.

rivâyetler temel alınmıştır. Ancak, kaynaklarda bu tür kınama ve azarlama ifadeleri çok daha geniş bir şekilde yer almaktadır. Bu lafızlara örnek verecek olursak: Söзlerini ve yeminlerini değıştirenler için وَلَا يَكَلِمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَخَلِّقْ لَهُمْ (‘‘İSTE ONLARIN ÂHİRETTE HİÇ NASİPLERİ YOKTUR. ALLAH ONLARA BAKMAYACAK VE ONLARI TEMİZE ÇIKARMAYACAKTIR.’’⁶⁰ buyurulmuştur. Münâfıklar için غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ‘‘Allah onları gazab etti,’’⁶¹ denilirken; şeytan için لَعَنَهُ اللَّهُ ‘‘Allah onu lanetlemiştir’’⁶² denilmektedir. Allah’a karşı kibirlenenlerin, deve iğne deliğinden geçemedikçe cennete giremeyeceğinden bahseden ayette, bu kişiler için aynı zamanda ‘gökyüzünün kapılarının kapanacağı’ belirtilerek لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ ‘‘cennete giremezler’’ denilmiştir.⁶³ Başka bir ayette kâfirlerle dost olan yahudiler için سَخَطَ ‘‘Allah onlara gazap etmiştir’’⁶⁴ denilir. Allah’ın ayetlerine masal diyenler içinse عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمْ يَجُوبُوا ‘‘O gün elbette rablerinden mahrum kalacaklardır,’’⁶⁵ denilmektedir.

Hadislerde ise mü'minin aşağılanması ve zulme uğramasına şahit olup da, gücü yettiği halde onu yardımsız bırakan kişi için “أَذَلَّهُ اللهُ” “Allah onu zelim kılarsın”⁶⁶ buyurulmuştur. Öte yandan üç defa özürsüz Cuma namazını terkeden kişi için طَعِبَ عَلَى قَلْبِهِ “kalbine mühür vurulmuştur”⁶⁷ denilmektedir. Namazını tümüyle terk eden kişi için لَا حَظَّ لَهُ فِي الْإِسْلَامِ “Onun İslâm’da payı yoktur”⁶⁸ Başka bir rivayette ise eşcinsel kişi için حَسَرَهُ اللهُ مَخْشَا “Allah onu kıyamet günü aynı şekilde muhannes olarak diriltecektir”⁶⁹ denilmiştir. Benzeri ifadelerden birisi de, farklı birçok konuda söylenen مَلْعُونٌ “lanetlenmiştir” ifadesidir. Örneğin bu ifade “iki kız kardeşi aynı anda nikâhlayan kişi için”⁷⁰ kullanılmıştır. Bu tabirlerin her biri, kulların ilahi rahmet ve mağfiretten uzaklaşmalarını, ahlâkî ve imanî sapmaları, ilâhî sınırların ihlalini ve bunun neticesinde karşılaşacakları ciddi manevî ve uhrevî cezaları ifade etmektedir.

Bu ifadeler, bireyin Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi ha-

⁶⁰ “Kur’ân Yolu”, Âl-i İmrân, 3/77.

⁶¹ “Kur’ân Yolu”, el-Fetih, 48/6.

⁶² “Kur’ân Yolu”, en-Nisâ, 4/118.

⁶³ “Kur’ân Yolu”, el-A’râf, 7/40.

⁶⁴ “Kur’ân Yolu”, el-Mâide, 5/80.

⁶⁵ “Kur’ân Yolu”, el-Mutaffifîn, 83/15.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25/261 (No. 15985).

⁶⁷ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebû Şeybe, *Müsnedü İbn Ebû Şeybe*, thk. Adil b. Yusuf el-Azzâzi - Ahmed b. Ferid el-Mezîdî (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1997), 2/270.

⁶⁸ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdisi ve'l-âsâr*, thk. Kemal Yusuf el-Hut (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409), 6/164 (No. 30361).

⁶⁹ İbn Mâce, *Sünen*, “Hudûd”, 38 (No. 2613).

⁷⁰ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, 3/483 (No. 16259).

linde karşılaşacağı ciddi ilâhî cezaları ve mahrumiyetleri ifade ederek, inanamları bu tür davranışlardan sakındırmayı amaçlamaktadır. Terhîb dili, sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de ahlâkî ve imanî sapmaları önlemek için kullanılan güçlü bir uyarı ve korkutma aracıdır. Bu nedenle, terhîb ifadeleri, İslâm ahlâkının korunmasında ve bireyin manevî disiplininin sağlanmasında önemli bir işlev görür. Ancak, bu ifadelerin temel amacı korkutmak değil, ıslah etmek ve kişinin doğru yola yönelmesini sağlamaktır.

VI. Sonuç

Allah'ın kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmayacağı kimselere dair rivâyetler, bireysel ahlâkın zedelenmesiyle toplumsal düzenin bozulması arasındaki ilişkiyi açık biçimde ortaya koymaktadır. Rivâyetlerin sıhhat durum analizine bakacak olursak, ele aldığımız rivâyetlerin yaklaşık olarak yarısı sahih ve hasen; diğer yarısı ise zayıftır. Ancak mevzû (yani uydurma) olmamak kaydıyla ahlâkî konularda zayıf hadisten de 'kesin bilgi içeriyor' denmemek kaydıyla istifade edilebilir. Bu rivâyetlerde, özellikle kibir ve kendini beğenmişlik öne çıkmakta; elbisesini kibirle yerde sürüyerek yürüyen, zenginliğiyle böbürlenilen ve kıyafetiyle övünen kimseler bu kapsamda zikredilmektedir. İyiliği başa kakma, yapılan yardımın sürekli hatırlatılarak karşı tarafı rencide eden bir tutuma dönüşmesiyle, sosyal ilişkileri zedeleyen ciddi bir ahlâkî problem olarak öne çıkmaktadır. Rivâyetlerde geniş yer tutan bir diğer başlık ise cinsel sapkınlık ve hayâsızlık olup, anal ilişki, hayvanlarla cinsel temas, mahrem yerlere bakmak ve mastürbasyon gibi davranışlar bu kategoride toplanmaktadır. Ayrıca zinâkâr yaşlı, eşcinsellik ve komşunun eşiyle zina gibi ahlâkî sapmalar da bu başlık altında değerlendirilir. Alkol bağımlılığı, anne-babaya şiddet ve komşuya eziyet gibi toplumsal sorumluluğu ihlâl eden eylemler ise hem bireysel hem de sosyal düzeyde rahmetten uzaklaştırıcı etmenler olarak değerlendirilmiştir. İbadetle ilgili ihmaller —örneğin namazda rûkû ve secdeye riâyet etmemek, saf düzenini bozmak— mânevî disiplinsizliğin göstergesi olarak eleştirilmiştir. Yalan yere yeminle başkasının malını gasp etmek, su hakkını engellemek, yalancı yönetici ve fırsatçı siyasetçi olmak gibi davranışlar ise doğrudan kul hakkını ilgilendiren ciddi suçlardandır. Aile içi sorumluluklarda da, eşine karşı nankörlük eden ve teşhir edici biçimde veya şehveti ve ilâhî sınırların aşılmasını teşvik edecek şekilde süslenen kadınlar uyarılmış; dış görünüşü aldatıcı biçimde değiştirmek -söz gelimi saç ve sakalı siyaha boyamak- gibi davranışlar da ilâhî rahmetten mahrum kalmaya sebep sayılmıştır. Tüm bu kategorilerde yer alan davranışlar, kul hakkı, sosyal adalet ve ihlas temelli bireysel sorumluluğun ihlali sonucunda, kişinin kıyamet gününde Allah'ın rahmetinden uzak kalabileceğini göstermektedir. Bu rivâyetlerin ortak mesajı, görünürde küçük görülen bireysel tutumların dahi, kişinin ahiret hayatını derinden etkileyebilecek manevi sonuçlar doğurabileceğidir.

Günümüz isanının da -bizce- yukarıda sayılan ahlâkî sorunlarla yüzleşmesi

gerekmektedir. Ancak bunun için öncelikle bu sorunların varlığını kabul etmesi gerekmektedir. Zira çağdaş dünya insanının zihin dünyasında, orijinal gerçeklik ile teknolojik aygıtlar üzerinden kendisine sürekli dayatılan sanal gerçekliğin yer değiştirdiğini görüyoruz. “Baudrillard bu durumu *simülasyon kuramı* adını verdiği görüşü ile açıklamaktadır. Baudrillard bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin, modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek (hyperreality) yani *simülasyon* demiştir. Söz gelimi Tokyo’da yaşayan yirmi yedi yaşındaki genç bir adam, hayranı olduğu ve günümüzün genel estetik kriterlerine uygun olarak yaratılmış bir video oyunu karakteriyle evlenmek istemiş, hatta bu evliliğin kabulü için gerekli resmi makamlara başvurmuştur..”⁷¹ Baudrillard’ın kuramında sözünü ettiği gibi, teknolojik araçlar aracılığıyla yeni nesillere sürekli aktarılan ve zamanla gerçekliğin yerini alan birtakım temsiller giderek yaygınlaşmaktadır. Bunlar arasında; cinsiyetsizleştirme, aynı cinsler arasında fitrata aykırı hislerin normalleştirilmesi, normal olmayanın ‘normal’, doğal olmayanın ise ‘doğal’ gibi sunulması ve bu türden yönelimlerin kişisel tercih olarak meşrulaştırılması gibi durumlar yer almaktadır. Hatta bu tür yaklaşımları yadırgamak bile artık yadırganır hale gelmiştir. Oysa bunlar, ilâhî gazâbı celbeden ve kıyamet gününde yüzüne bakılmama veya yalnız bırakılma gibi ağır sonuçlar doğurabilecek fiillerdir. İlâhî irade, yaratılmışların en şerefli olan insanı, kendi doğasına uygun bir çizgide tutmak amacıyla; yüzüne bakmamak, cemâlullahtan uzak bırakmak, ilâhî lütuflardan mahrum kılmak gibi çeşitli terhib (sakındırma) ifadeleriyle bu fiillerden uzaklaştırmayı hedeflemektedir. Bu türden cezâların veya benzerlerinin insanlar tarafından da uygulanması sorunların çözümünde yardımcı olabilir.

“Allâh’ın Kıyâmet Günü Sarfınazar Edeceği Kimselere Dair Rivâyetler Üzerine”

Özet: Bu çalışma, kıyamet günü Allah’ın bazı kimselere rahmet nazarıyla bakmaması ve onlara ilâhî mahrumiyet cezası uygulamasıyla ilgili hadisleri kapsamlı şekilde ele almaktadır. “Nazar etmeme” (sarfınazar) kavramı, burada Allah’ın rahmet ve inâyetinden mahrum bırakmayı ifade etmektedir. Çalışmada öncelikle, Allah’ın kıyamet günü bakmayacağı kimselere dair hadisler metin ve isnâd açısından değerlendirilmiş; ardından ilâhî mahrumiyet cezasının ahlâkî, toplumsal ve dinî boyutları farklı kaynaklar ışığında tematik olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca bu rivâyetlerin, toplumun ahlâkî ve mânevî sağlığının korunmasında temel bir rehberlik işlevi gördüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, söz konusu mahrumiyet cezasının yalnızca ilâhî iradenin bir tecellisi olmanın ötesinde, toplumsal bilinç düzeyinde de benimsenerek bireyler tarafından caydırıcı bir tutum ve ahlâkî bir tepki biçimi olarak uygulanabileceği vurgulanmıştır.

Citation: İrfan ZENGİN, “Allâh’ın Kıyâmet Günü Sarfınazar Edeceği Kimselere Dair Rivâyetler Üzerine”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XXIII/1, 2025, 69-91.

Keywords: Hadis, Nazar, Sarfınazar, Kıyâmet Günü.

⁷¹ İbrahim Emre Günay, “Baudrillard’ın Simülasyon Kuramında İnsanın Simülakra Dönüşümü ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* 7 (16 Aralık 2021), 74.